RĂSCOALA DIN ANUL 1653 DIN MOLDOVA

DE

C. CIHODARU

Vechea noastră istoriografie a prezentat răsturnarea lui Vasile Lupu ca un război preventiv al vecinilor care se temeau de domnul din Moldova mai ales după alianța sa cu cazacii. Mulți au văzut în ea o inițiativă a principelui transilvănean Gheorghe Rákóczi al II-lea, care urmărea să-și asigure suzeranitatea asupra Moldovei. Alții au considerat-o ca rezultatul luptei întregului popor împotriva unui domn străin și urît, înconjurat de boieri greci. Îndeosebi această teză este susținută de I. Tanoviceanu. În studiul său *Răsturnarea lui Vasile Lupu*, singurul care s-a consacrat acestui eveniment pînă acum, autorul scoate în relief multe din laturile negative ale politicii interne și externe desfășurată de acest domn. Fără a folosi întregul material care privește evenimentul în cauză și fără a-i da interpretarea științifică, el nu poate să-l înțeleagă și prezintă denaturat anumite aspecte ale luptei poporului moldovean de atunci.

Domnia lui Vasile Vodă era dar putredă — spune el — „fiindcă nu se întemeia pe țară adică pe boierii, negustorii și țăranii moldoveni, ci pe un pumn de străini, venetici ca și dînsul, care la vreme de primejdie nu-i puteau folosi la nimic" [1]. Răsturnarea se datora deci — după dînsul — luptei dusă de țara întreagă împotriva elementului levantin.

Numai în Tratatul de *Istoria Romániei* se arată că țăranii s-au folosit acum de răzmerița boierimii și s-au răsculat. S-au subliniat tot acolo afirmațiile unui cronicar turc care a notat că poporul s-a răsculat atunci în Moldova împreună cu boierii și s-a *pus în evidență* o însemnare de pe un manuscris în care se arată că mișcarea a pornit din „Toată țara" [2]. Materialul acesta este însă prea redus pentru ca să-și poată face cineva idee de amploarea pe care a luat-o atunci lupta maselor populare din Moldova. Asupra acestui eveniment trebuie deci să se revină.

În cronica sa, Miron Costin înfățișează domnia lui Vasile Lupu ca o perioadă de mare înflorire a țării și de liniște deplină. „Fericită — spune el — domnia lui Vasile Vodă, în care de au fost cîndva această țară în tot binele și bivșug și plină de avuție, cu mare fericire și trăgănată pînă la 19 ani, în zilele acestei domnii au fost" [3]. După cronicar, Vasile Vodă a avut „fericite vremi de domnie, în pace din

---

[1] I. Tanoviceanu, *Răsturnarea lui Vasile Lupu, Studiu istoric*, în An. Acad. Rom., Mem. Sec. Ist., s. II, t. XXIV, p. 120.

[2] *Istoria Romániei*, III, p. 120.

[3] Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Buc. 1958, p. 108.

toate părțile, căci țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nici o dodeială despre turci care aveau atunci începută svada cu perșii" [4]. Din această cauză aceste părți „la mari paci și liniște și mare fericii era" [5].

Aprecierile lui Miron Costin corespund realității numai dacă le raportăm la clasa socială din care el însuși face parte. „Bine" și „belșug" au existat atunci în Moldova numai pentru puțini oameni, marea majoritate a populației fiind pusă la o extrem de aspră fiscalitate și la necurmate abuzuri. Ca și Matei Basarab în Țara Românească, Vasile Lupu a introdus încă de la începutul domniei, în urma convocării sfatului de obște, un nou sistem fiscal, în care impozitele plătite în bani dețineau întîietatea. Populația a fost împărțită cu această ocazie în unități fiscale mărunte, denumite „nume de bir". În cadrul lor, oamenii mai puțin avuți erau puși alături de unii mai înstăriți în așa fel ca încasarea dărilor să fie pe deplin asigurată. Acestea se plăteau cu zloți, lei, galbeni, orți sau în natură, pentru fiecare fel de monedă existînd o anumită categorie de agenți încasatori [6].

Datorită acestui nou sistem fiscal și a noilor biruri introduse, domnul putea să realizeze venituri anuale care se ridicau pînă la 400.000 de taleri. Prin astfel de metode Vasile a reușit să adune spre sfîrșitul domniei un uriaș tezaur care ar fi cuprins după mărturia unor contemporani suma de peste 2 milioane de galbeni [7]. În afară de acest tezaur ținut la Cetatea Neamț și apoi la Suceava, domnul mai depozitase mari sume de bani la bancherii din Constantinopol, Veneția, Amsterdam și Gdansk. Sume mari de bani se cheltuiau de curte cu intrigile țesute la Constantinopol împotriva lui Matei Basarab, cu ocazia căsătoriei fiicelor voievodului, a construcțiilor pe care le-a lăsat, îndeosebi cu ridicarea palatului, precum și pentru susținerea și înzestrarea a numeroase instituții religioase din Orient printre care un loc de frunte ocupau patriarhia din Constantinopol și cea din Alexandria. Se mai poate presupune că în 1634, Vasile a obținut domnia numai în urma unei majorări a haraciului. Pentru a satisface cererile de bani ale Porții și pentru acoperirea acestei majorări a tributului, domnul a supus la dajde și „și pe vladici, boieri, mazili, popi și călărași și pre toată țara" [8]. Această aspră fiscalitate lovea îndeosebi țărănimea.

„Belșugul" pomenit de Miron Costin umplea numai casele boierești și se realiza prin înăsprirea exploatării țăranilor. La asuprire țărănimea răspundea însă prin înăsprirea luptei de clasă. Numeroase documente din timpul acestei „fericite" domnii înregistrează fuga țăranilor de pe domeniile boierești și mănăstirești [9]. Pentru a veni în ajutorul boierimii și pentru a-și spori veniturile, Vasile Lupu a dat mai multe așezăminte privind urmărirea țăranilor vecini, fugari de pe moșiile boierilor și mănăstirilor. La 16 iulie 1634 fixa numai la cinci ani prescripția pentru urmărirea și readucerea fugarilor [10]. La 1644, puteau fi aduși însă toți țăranii care fugiseră din timpul domniei lui Ieremia Movilă încoace [11]. Prescripția era ridicată acum de la 5 pînă la 45—50 ani și puteau fi readuși deci toți țăranii capabili să muncească. Nu fugeau numai țăranii ci și călărașii ruinați de greaua dajde călărășească. Așa s-a întîmplat cu călărașii din tîrgul Fălciu, care au fugit în Imperiul Otoman [12]. Nemulțumită era de asemenea o mare parte din boierime și orășenii din cauza concurenței pe care le-o făceau boierii și negustorii levantini. La începutul domniei, Vasile Lupu se înconjurase numai de boieri de țară, din rîndurile sfet-

---

[4] *Ibidem*, p. 113.

[5] *Ibidem*, p. 108.

[6] Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV-58 (11 ian. 1636).

[7] Raportul agentului Dell'Haye către dogele Veneției, în *Hurmuzachi*, V-2, p. 6 (1653 dec. 15).

[8] Arh. St. Buc., Ep. Roman, IV-58.

[9] Acad. R.S.R., VIII-7, VIII-211, XLIII-174, LXXXIV-160, CX-135, CLX-143, CCXXXIX-7, CCLXV-14, Arh. St. Buc., Bîrnova, VI-2. Sf. Sava Iași, XXXV-17, Doljești, VII-26.

[10] Arh. St. Buc., M-rea Pîngărați, III-124; Acad. R.S.R., CCLXV-14.

[11] Acad. R.S.R., CLX-143.

[12] N. Iorga, *Studii și doc.*, IV, p. 270—271.

nicilor săi, avînd grijă să elimine pe logofătul Ionașcu Gheanghea și pe Ionașcu Cehan, partizani ai Movileștilor. A rezervat totuși pentru frații săi Gavril și Gheorghe funcțiile de hatman și de paharnic. Peste cîțiva ani au pătruns în sfat dintre greci, Iordache și Toma Cantacuzino și apoi Dumitrașcu Erali. Cu primii domnul se înrudea. Au mai intrat mai tîrziu Iorga Cantacuzino în calitate de postelnic și văr al domnului, avînd și însemnatul post de capuchehaie la Poartă, apoi Gheorghe Ghica mare vornic, Iane mare sulger, Ianache mare pitar, Grama stolnic, Iorga mare cămăraș și alții. Spre sfîrșitul domniei majoritatea dregătorilor de la curte erau greci. Ei se înrudeau totuși cu cele mai puternice familii boierești din țară, dispuneau de o cultură superioară și-și exploatau mai bine domeniile. Deși moșteniseră de la rudele lor, boierii moldoveni, o zestre de sate considerabilă, ei o înmulțiseră dispunînd de o mai mare putere economică. Îndeosebi, legăturile lor comerciale cu Imperiul Otoman le aduc mari venituri. Practicau cămătăria și prin ea ruinau pe mazili și pe curteni, cărora le cotropeau averile. Pe aceste căi reușise Toma Cantacuzino să realizeze o avere însumînd 60 de sate. Gheorghe Hatmanul dăduse ginerelui său Ursache 18 sate iar Iordache Cantacuzino a dat de zestre fiicei sale Catrina, mama cronicarului Neculce, 30 de sate. Mai avea încă cinci copii cărora le rezerva un număr de moșii corespunzător [13].

În privința favorizării rubedeniilor, Gheorghe Ștefan, adversarul lui Vasile Lupu a procedat la fel. Hatmanul Patrașco Moreanul îi era cumnat [14]; Vasile Ceaurul, tot hatman după moartea primului, îi era frate [15]; Ștefan Boul, mare vornic de țara de jos îi era cumnat [16]; Neculai Mogîldea, mare paharnic îi era unchi [17]; Stamate, marele stolnic se căsătorise cu o fată crescută de domn [18]; Grigore Rusul, spătar era finul său [19]. O intensificare a cercetărilor ar putea descoperi și alte legături. Contradicțiile din sînul boierimii nu erau prin urmare prea puternice. Un clan boieresc se pregătea să răstoarne pe altul și să-i ia locul.

Gheorghe Ștefan nu avea însă legături la Constantinopol spre a obține de acolo prin intrigi și bani mazilirea rivalului său. De aceea a ales calea complotului, chemarea oștilor străine în țară și răscoala mazililor și curtenilor. Nu se aștepta ca răscoala să ia proporțiile pe care le-a avut.

Mai puternică era nemulțumirea care domnea în rîndurile negustorilor români din orașe și ale curtenilor de prin sate. În orașe și mai ales în capitală un mare număr de negustori greci cumpăraseră prăvălii. O mare parte din viile de la Șorogari, Copou și Bucium de lîngă Iași încăpuseră în mîinile lor. Alții își investeau banii cumpărînd ocinile curtenilor ruinați de o fiscalitate insuportabilă [20]. În documentele unor boieri ca Iordache Cantacuzino, de pildă, apar ca martori mulți gealepi purtînd nume grecești și semnînd cu caractere grecești [21]. Levantinii continuă să ia în arendă încasarea impozitelor și vămile [22]. Unele mănăstiri din capitală ca Trei Ierarhi, Sfîntul

---

13 I. Tanoviceanu, *op. cit.*, p. 122.

14 Mai înainte fusese vornic de poartă, Acad. R.S.R., XLIII — 107 (doc. din 20 mai 1648); XLIV — 2(doc. din 10 dec. 1652) N. Iorga îl confunda cu Patrașco Ciogolea, *Studii și doc.* III, p. 31, IV, p. 273, 274. Arh. St. Buc., M-rea Cașin, IV — 4; cu funcția de postelnic, *Studii și doc.* IV, p. CCXVIII, nota 2.

15 Arh. St. Iași. CDXII — 11.

16 Acad. R.S.R., XLIII — 107.

17 Miron Costin, *Opere complete*, ed. P. P. Panaitescu, Buc. 1958, p. 140.

18 Acad. R.S.R., XLIII — 107.

19 Arh. St. Iași, CCCXXI — 11.

20 Acad. R.S.R., VII — 9, 16-XLVI-7; Arh. St., Ms. 628, f. 477-v-478. Achiziții Noi, MMDCCV-17, M-rea Neamț, CXL-19, M-rea Văratec, XVI-6,7, M-rea Cetățuia XI-5, 7, 8; Arh. St. Iași, XXXV-2.

21 Acad. R.S.R., CDLXXIX-47, 61; Acad. R.S.R., Filiala Iași, Fondul Spiridonie, VI-173, 195, XLV-48.

22 Acad. R.S.R., CX-134, CDLXXIX-61; Arh. St. Buc. Ms. 628, f. 477-v-478; Arh. St. Iași, XXXV-2.

Sava, Galata și Golia sau din apropiere ca Hlincea și Aroneanu pline de călugări greci au cumpărat în primele decenii ale secolului al XVII-lea un număr de prăvălii în Iași și viile din apropiere. Prin camătă, mai ales Sfîntul Sava și Galata, ruinează pe proprietarii mărunți și le cotropesc ocinile.

Furia unei mari părți din populația țării împotriva guvernării despotice a lui Vasile Lupu era ațîțată și de desfrîul care domnea la curte. Făcînd aluzie la imoralitatea domnului și a rudelor sale, Miron Costin spune că „singur... Vasile Vodă cu sila a cîteva case de boieri le-a luat fetele peste voia părinților la țiitorie. Iară oamenii de casa lui, nepoții lui Vasile Vodă că mai mare sila făcea luînd băeții oamenilor cu sila" [23]. Tot ca un desfrînat prezintă Paul din Alep pe Vasile Lupu. El arată că domnul își cănia barba și părul și ca să nu i se vadă părul rărit și sur nu-și scotea calpacul de pe cap nici în biserică [24]. Scriitorul sirian arată precis că un alt motiv al unirii moldovenilor împotriva domnului era desfrîul care domnea în familia sa. Pe seama nepotului său Ștefăniță se puneau nu mai puțin de 4000 de violuri [25].

În haremul domnesc, femeile nu erau ținute prea mult. Erau plasate repede ca soții unor boieri mai mari sau mai mici. O astfel de rușine a pățit familia boierilor Costăchești din țara de jos. Actul încheiat între Gavril Costache, marele vornic al țării de jos și sora sa Tudosca Joroaie la 8 sept. 1679 cu ocazia împărțirii moșiilor moștenite spune: „așijderea noi fratelui nostru Antioh (Costache), fiind sterp și fără feciori, parte nu i-am făcut (din) ce au rămas de la noi, tîmplîndu-se de i-au făcut Vasile Vodă silă cu o femeie din casa lui, fără voia lui și cu acea femeie a făcut un fecior fără cununie, noi parte de moșii nu i-am făcut căci fără voia noastră a tuturor a fost" [26]. Tot printr-o astfel de întîmplare a reușit comisul Grigore Talpa să întemeieze puternicul neam al Micleștilor.

Ca o pedeapsă naturală pentru stricăciunea lor vedea Miron Costin uciderea nepoților lui Vasile Vodă de către Gheorghe Ștefan. „A privi era aevea — scrie el — și stîngerea casei lui Vasile Vodă și cîndai osînda-i osîndea și pre oamenii din casa lui, ales nepoții lui Vasile Vodă, pentru multe doară cît au făcut și ei în vremurile sale sile și scîrnăvii. Și mai întîi pe Ștefăniță paharnicul, fecior lui Gheorghe hatmanul, încă la Suceava i-au tăiat capul, apoi pe Alexandru paharnecul și pe Enache comisul, feciorii lui Gavriila hatmanul, nepoții lui Vasile Vodă, cu mare munci i-au omorît în Buciulești" [27].

Iată atîtea și atîtea cauze de nemulțumiri care au putut mîna populația la răscoală. Trebuie să facem deosebire între răscoala boierimii și a slujitorilor îndreptată împotriva domnului și a unor boieri, între răscoala populației din orașe care era îndreptată împotriva negustorilor greci și răscoala țăranilor vecini îndreptată împotriva boierilor de tot felul.

Multe documente se mărginesc să dea numai niște informații foarte vagi despre „jafuri" și „răscoale". Jefuiau țăranii, jefuiau ostașii și chiar boierii dintr-o tabără pe cei din cealaltă. Astfel un act din 1 iulie 1659 se referă la fapte din vremea „cînd au fost jecuind pe greci" [28]. Un altul din 22 iunie 1661, vorbește despre pierderi care s-au produs „cînd jacurile" (cînd au fost jafurile) [29]. Gheorghe Ștefan a fost uns ca domn al Moldovei de vladica de Huși în lipsa mitropolitului Varlaam refugiat în munți „o dată cu răscoala" [30]. Aceasta înseamnă că populația din Iași a început să jefuiască și să distrugă curțile boierești imediat după ieșirea lui Vasile Lupu din oraș și nu a așteptat numai decît momentul intrării oștilor lui Gheorghe Ștefan în

23 Miron Costin, *op. cit.*, p. 120.

24 Em. Cioran, *Călătoriile Patriarhului Macarie în Țările Române*, Buc., 1900, p. 42.

25 *Ibidem*, p. 42.

26 N. Iorga, *Studii și doc.*, VI, p. 34.

27 Miron Costin, *op. cit.*, p. 168.

28 Arh. St. Iași, 1765, op. 2014, dos. 11, f. 48, 48 v.

29 Gh. Ghibănescu, *Surete și izvoade*, IV, p. 10.

30 N. Iorga, *Studii și doc.*, IV, p. CCXLV.

oraș [31]. Un document din 10 noiembrie vorbește de bani luați „înainte de răscoală". Datornicul Apostol Durac a trecut probabil în timpul tulburărilor din 1653 în Polonia fără a-i mai plăti [32].

Referințe tot atît de vagi dau și unii informatori de peste hotare. Într-o scrisoare fără adresă și fără semnătură se menționează doar atît că „in der Walachey sollen die Unterhanen rebelieren wieder den Hospodar Wlasski" [33]. Rapoartele trimise de agentul Dell'Haye din Constantinopol urmăresc mai ales diferite faze ale luptei dusă de logofătul rebel ajutat de munteni și transilvăneni împotriva lui Vasile Lupu. Arată că după întoarcerea sa în Iași acesta ar fi pedepsit pe unele căpetenii ale rebeliunii, dar amănunte nu dă [34]. În alte rapoarte din iulie și septembrie înfățișează situația în același mod vag prin expresia că „la rebellione di Moldavia va sempre continuando" sau „continuo la rebellione de Moldavi contra il loro principe" [35].

O scrisoare a lui Potocki către arhiepiscopul din Gnezno din 2 mai 1653 are ceva mai multe informații, dar le prezintă într-un mod destul de confuz. El știa că ajutoarele muntene și transilvănene ale lui Gheorghe Ștefan se retrăseseră din țară după ce o jefuiseră ducînd cu ele multe vite și o mare pradă. Nu a putut afla nimic despre lupta de la Popricani, dar știa că noul domn nu intrase încă în capitală, așteptînd sprijin din partea gloatelor. În acest timp moldovenii se amestecă talmeș-balmeș, se atacă prin surprindere, se prigonesc unii pe alții și se măcelăresc îndestul [36]. E greu de stabilit cine sînt unii și cine sînt alții în această expunere.

Descrierea evenimentelor de la sfîrșitul domniei lui Vasile Lupu și unele acte conțin afirmații care ar lăsa impresia că întreaga mișcare ar fi fost îndreptată numai împotriva grecilor. Diaconul amintit arată că după ieșirea lui Vasile Lupu din Iași în rîndurile negustorilor și cetățenilor de frunte din oraș s-a produs consternare, căci cea mai mare parte dintre orășeni deveniseră hoți și înșelători. Cei bogați s-au strîns în cete și și-au transportat lucrurile lor de valoare prin mănăstiri. Zidurile acestora li se păreau neînstare să-i apere și au făcut întărituri de care în afara lor. Au adunat de asemenea provizii pentru a rezista acolo unui asediu mai îndelungat [37]. În continuare nu ne arată cum s-a desfășurat lupta. Se prea poate să fi fost uciși unii dintre greci, dar au rămas destui. După revenirea în țară, Vasile Vodă a mai putut recruta un detașament de negustori greci cu care a încercat să țină piept oștilor lui Matei Basarab [38].

După înfrîngerea de la Finta, spaima cuprinsese din nou populația avută din Iași [39]. Din rîndurile ei, Vasile Lupu recrutase la oaste un mare număr de negustori greci care formau floarea armatei sale. Detașamentul acesta, adus să lupte la Sîrca, este apreciat ca la 4000 de oameni [40].

Lupta din oraș a luat un caracter mai aspru după înfrîngerea de la Sîrca. Paul de Alep arată cum că moldovenii după ce spovedeau și împărtășeau pe greci îi duceau la spînzurătoare.

Nici în țară nu era altă situație. Autorul ne arată ca patriarhul Macarie nu se putea deplasa nici spre Țara Căzăcească, nici înapoi spre Tîrgoviște, căci locuitorii deveniseră tîlhari sau ucigași. O întreagă caravană de negustori greci probabil cei scăpați din lupta de la Sîrca a fost atacată de țărani și bunurile celor care făceau parte din ea jefuite. În orașe se vedeau numai scene de teroare. Mulți negustori

---

[31] Așa în *Tratatul de istoria României*, III, p. 175.
[32] Acad. R.S.R., CDLI — 12.
[33] N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 199.
[34] *Hurmuzaki*, v-2, p. 2.
[35] *Ibidem*, p. 4.
[36] N. Iorga, *Acte și fragmente*, I, p. 219.
[37] Em. Cioran, *op. cit.*, p. 43.
[38] *Ibidem*, p. 48.
[39] *Ibidem*, p. 56—57.
[40] *Ibidem*, p. 61—62.

greci erau bătuți, iar unora li se tăiau chiar și urechile. Numărul, exagerat de el, a celor care au murit în timpul răscoalei, ar fi fost 100.000. Tot el arată că pieriseră nu numai greci, ci și moldoveni, munteni, transilvăneni [41].

Paul de Alep mai arată că Vasile Lupu stăpînea mai sus de Tecuci un sat pe care-l populase cu greci aduși din Rumelia. Averile lor fiind jefuite de ostași și de țăranii din satele vecine, ei au fost siliți să se împrăștie în toate părțile [42].

Grecii au suferit pierderi grave în diferite părți ale țării. Printre cei ce și-au sporit averile „cînd au fost jecuind pre greci" se numără și popa Dima din Vrancea. Unii dintre boieri ca Ștefan stolnicul, vameș din Focșani își depuseseră însemnate cantități de bijuterii și bani la negustorii grecii. Popa a acceptat să ascundă astfel de averi, dar la urmă a tăgăduit că le-ar fi primit. În timpul domniei lui Gheorghe Ghica a fost condamnat însă să le restituie [43].

În 1660, însuși Vasile Lupu intervenea din Constantinopol pe lîngă fiul ajuns domn în Moldova să facă dreptate unor proprietari greci ca Necula, fratele lui Iane sulgerul din Bubuiugi pentru prădăciunile suferite cu ocazia venirii lui Gheorghe Ștefan în scaun [44].

Faptul că nu au fost jefuiți numai boierii și negustorii greci, ci și români și nu din ordinul noului domn sau de ostașii lui, ne arată că din antilevantină, cum fusese proiectată, răscoala a căpătat în scurt timp un caracter social. Cazuri de urmărire a jefuitorilor sînt destul de rare, întrucît Gheorghe Ștefan nu le-a permis.

Procese pentru despăgubire s-au intentat numai în timpul domniei lui Gheorghe Ghica și în aceea a lui Ștefăniță Lupu. Printre aceste cazuri cităm pe acela al paharnicului Grigore Talpă din Miclești care se plîngea la 22 iunie 1661 că niște țărani anume Mierăuță, Iurașcu și Vasile „i-au prădat casa și cîtava samă de bucate", i-au vînat un heleșteu și i-au luat doi cai cînd jacurile" [45]. Paharnicul Grigore nu era grec dar era urît de țăranii din regiune. Se ridicase de jos luînd în căsătorie o tînără din haremul lui Vodă, urcase din dregătorie în dregătorie de la cele mai mărunte pînă la cea de paharnic și se dovedise a fi un sîrguincios cotropitor al pămînturilor răzășești.

La 8 octombrie 1660, același domn ordona pîrcălabilor din Bacău să facă cercetări și să stabilească cu ajutorul martorilor cantitatea de „pîine" (cereale) și fîn luată de Pintilie și Țigan de la Rusu și Drăgoi din Gherma cu aceeași ocazie și să-i constrîngă să restituie cele luate [46]. Se vedea că nici Rusu, nici Drăgoi nu erau greci. La 16 septembrie, același an, Ștefăniță poruncea unor răzeși din Nisporești să restituie „pîinea" (cereale) și fînul luat de la soția stolnicului Seachil [47]. E posibil însă că aceste tulburări să se fi produs cu ocazia izbucnirii răscoalei antiotomane din 1658.

Mențiuni în acte despre țărani constrînși în anii care au urmat căderii lui Vasile Lupu să restituie bunurile jefuite sînt rare întrucît însuși Gheorghe Ștefan ordonase după potolirea răscoalei ca ele să fie redate păgubașilor în cazul cînd nu fuseseră aduse domniei. Numai acelor care pînă în timpul domniei lui Gheorghe Ghica și a lui Ștefan Lupu nu au putut restitui cele luate, li s-au confiscat ocinile și cu această ocazie s-au dat acte proprietarilor despăgubiți pe această cale. Nici aceste acte nu s-au păstrat toate și nu s-au descoperit toate.

Țăranii răzvrătiți nu au jefuit numai averile boierilor greci sau români. Ei au atacat toate cetele de ostași care rătăceau prin țară prădînd-o. Modul acesta de luptă folosit de țărani pentru a-și păstra gospodăriile era foare vechi.

În legătură cu evenimentele de care ne ocupăm, transilvăneanul Ștefan Sulyok scria bistrițenilor că ostașii cazaci care însoțiseră pe Vasile Lupu la Finta fuseseră

---

[41] *Ibidem*, p. 71.
[42] *Ibidem*, p. 128.
[43] Arh. St. Iași, Tr. 1765, op. 2014, dos. 11, f. 290—292 v.
[44] C. I. Andreescu, și C. A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei*, Buc. 1938, p. 40, nota 7.
[45] *Ibidem*, p. 116—117.
[46] *Ibidem*, p. 117.
[47] *Ibidem*, p. 109.

atacaţi după despărţirea lor de Timuş şi distruşi în cursul retragerii spre Nistru de curtenii din ţinuturile Orhei şi Lăpuşna [48]. Tot astfel s-a întîmplat şi după lupta de la Popricani. Aici ţăranii după înfrîngerea oştirii lui Gheorghe Ştefan de către cazaci au atacat resturile ei în retragere conduse de hatmanul Patraşco Moreanul, cumnatul domnului [49]. Au participat la această acţiune ţărani din mai multe sate şi desigur şi din satul Moreni, aşezat pe malul stîng al Prutului în apropierea locului unde s-a dat lupta. Din acelaşi sat era şi hatmanul care a fost ucis în timpul acestui atac. Întrucît el nu era grec putem să bănuim ce motive aveau să-l omoare.

Ca unii care se arătaseră duşmănoşi noii domnii, ţăranii aceştia au fost înrolaţi în oştirea lui Vasile Lupu şi împreună cu alţi ostaşi, puşi sub comanda lui Grigore paharnicul, au fost trimişi la Fărăoani să oprească înaintarea spre nord a oştilor lui Gheorghe Ştefan. Fiind făcuţi prizonieri, în parte au fost ucişi, în parte s-au ales cu nasurile şi urechile tăiate [50].

Miron Costin mai povesteşte, de asemenea, că după înscăunarea lui Gheorghe Ştefan la Iaşi, oştile lui Rakóczi s-au retras spre ţară. La trecerea lor prin munţi au fost atacate de şalgăii de la Tg. Ocna şi în parte măcelărite [51]. Acelaşi lucru s-a întîmplat şi cu ostaşii lui Vasile Lupu după înfrîngerea de la Sîrca. Acei dintre ei care au încercat să fugă spre munte au fost prinşi de ţărani şi ucişi. Informaţia o dă însuşi principele Transilvaniei într-o scrisoare către Palffy, palatinul Ungariei [52].

Într-o altă scrisoare a prepozitului de Lelesz, datînd din 10 octombrie 1653, se arată că după cucerirea Sucevei de către oştile lui Gheorghe Ştefan şi după primirea caftanului de domnie trimis de sultan acestuia, moldovenii neputîndu-le suporta obrăznicia, au atacat pe maghiarii şi pe secuii care sub conducerea lui Petki Istvan participaseră la faptul de arme amintit. Pe mulţi dintre cei făcuţi prizonieri i-au ucis şi le-au tăiat nasurile şi urechile [53]. Desigur nu ostaşii lui Gheorghe Ştefan au făcut această ruşine mercenarilor lui Rákóczi, aliatul domnului moldovean.

Tulburările au continuat în partea de nord a Moldovei şi în anii următori. Miron Costin spune că în vremea cînd Gheorghe Ştefan plecase în Ţara Românească spre a participa la înăbuşirea răscoalei seimenilor, „se ridicase.... un tîlhar anume Ditinca carele a vederea, fără sială, umbla în ţinutul Hotinului şi Cernăuţului şi poruncea satelor. Ce au trimis Ştefan Vodă pre Bucioc stolnicul cu o samă de slujitori şi l-au spart şi toţi oamenii lui i-au risipit" [54]. Că Ditinca nu era un simplu şef de bandă pe care pîrcălabii de Hotin să-l poată uşor aduce la ascultare, ci şeful unui mare număr de *răzvrătiţi* se vede din faptul că domnul a trimis împotriva lui o întreagă oştire.

În partea de nord a ţării se rezvrătiseră şi orăşenii din Hotin. Miron Costin arată că ei au jefuit carele boierilor care însoţeau pe Vasile Lupu, cînd a fugit în Polonia în vara anului 1653. „Multe haine scumpe, argintării au apucat —spune el — cît de atunci ştiu îmbogăţiţi pe cîţiva hotinceni" [55].

Iată care au fost proporţiile şi caracterul mişcării populare din vara anului 1653 din Moldova. E vorba mai mult de tulburări locale, de jafuri, care nu ajung să se transforme într-o mişcare generală organizată, cu o direcţie precisă, ca să nu mai vorbim de program. Totul este spontan şi nicăieri nu se organizează o conducere în afară de nordul Moldovei unde se ridicase Ditinca.

---

48 *Hurmuzaki*, XV-2, p. 1225.
49 Miron Costin, *op. cit.*, p. 156.
50 Miron Costin, *op. cit.*, p. 155.
51 *Ibidem*.
52 *Hurmuzaki*, V-1, p. 15 (19 iulie 1953).
53 *Ibidem*, p. 21 (10 oct. 1653).
54 Miron Costin, *op. cit.*, p. 174.
55 *Ibidem*, p. 143.